

Репушевська І. І.

Одеський національний морський університет

ФУНКЦІЙНА РОЛЬ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У РОМАНІ Х. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»

Представлена стаття розглядає проблему використання прецедентних явищ у романі Х. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». Актуальність проведеного дослідження випливає із зростання популярності жіночої літератури серед різних типів читачів та загальної демократизації сучасного суспільства. Дослідження зосереджено на «Щоденнику», оскільки багато англійських жінок ототожнюють себе із Бріджит, образ якої можна вважати прототипом у сучасній англійській літературі. Завдання даної роботи – висвітлити прецедентні явища, використані в тексті роману Х. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», визначити їхнє відносне значення у створенні ефекту сьогоденної атмосфери дійсності в літературному творі.

Прецедентні явища розглядаються в роботі як суттєві елементи когнітивної основи певної етнічної групи, які представляють сукупність знань та ідей носіїв мови. У процесі роботи автор дає власну інтерпретацію поняття «явище прецеденту», виділяє основні типи назв прецедентів, що використовуються в романі, та визначає їх відносну частоту.

Автор стверджує, що прецедентні явища функціонують у літературному тексті як певні імплікації, які полегшують читачеві зробити власні висновки на основі фактів, що виявляються автором. Також пропонується оригінальна класифікація прецедентних явищ, до якої звертається в «Щоденнику». Зроблено висновок, що прецедентні явища функціонують у тексті даного роману як певний код, який легко впізнається представниками даного мовного та культурного суспільства. Їх використання дає змогу не лише краще проілюструвати ідею письменника, а й створити вертикальний контекст, наблизити сучасну читачку до героїні роману.

Ключові слова: прецедентне явище, жіноча література, культурні реалії, інтертекстуальність, вертикальний контекст.

Постановка проблеми. Нині жіноча література популярна серед широких верств читачів, спостерігається її велика варіативність: «рожевий роман», «романс», «чік-літ» тощо, це свідчить про зростання ролі жінки в сучасному суспільстві, загальну фемінізацію багатьох аспектів сучасного життя.

Дослідження присвячено розгляду прецедентних назв для забезпечення «сучасності» роману Х. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», який уже став класикою сучасної жіночої літератури. Західні дослідники відносять зазначений твір до чік-літ, який описується як зосередження на жінці, зазвичай віком років тридцяти, її повсякденному житті, із проблемами любові та кар'єри [7, с. 56].

Наведена характеристика збігається з відповідним описом роману Хелен Філдінг про Бріджит Джонс. Літературознавці також зазначають багато послань Х. Філдінг на «Гордість і упередження» Дж. Остін, а також вказують, що «кілька письменниць, яких читають», згадують Дж. Остін як зразок для наслідування [там само, с. 24], часто з іронічним відтінком, що є типовою рисою сучасного сприймання питань кохання і романтичних стосун-

ків. Проте, як пише норвезька дослідниця М. Нільсон, одна з вад чік-літ для сучасного фемінізму полягає в тому, що цей жанр забезпечує та підтримує старі, традиційні цінності, на відміну від того, що феміністки хотіли б розвивати [7, с. 56].

У відповідь на критику Х. Філдінг стверджує: «Добре мати можливість представляти жінок такими, якими вони є насправді у світі, у якому ти живеш, жінок зі своїми ілюзіями, мріями про щастя і власну вдачу» [5, с. 199]. Прикладом цього в щоденнику Бріджит Джонс є епізод, у якому Деніел Клівер надсилає Бріджит електронне повідомлення про те, що її спідниця настільки коротка, що її майже не існує. Отримане повідомлення Бріджит із задоволенням сприймає як початок своїх романтичних стосунків, а не вважає поведінку шефа сексуальним домаганням. Водночас щоденник Бріджит Джонс також зосереджується на таких аспектах сьогоденного життя англійки, як боротьба за соціальну і професійну рівність із чоловіками, віддзеркалює уявлення про жінок нового типу, які мають обов'язки як на роботі, так і вдома. Сучасним жінкам відомий

тиск із боку соціального контексту щодо їхнього самотнього статусу:

“You career girls! Can't put it off forever you know: tick-tock-tick-tock” [4, с. 172].

«Ви, дівчата в кар'єрі! Ви не можете відкласти це назавжди, знаєте. Тік-так-тік-так» (наш переклад).

Попри те, що «Щоденник Бріджит Джонс» є улюбленим твором багатьох жінок у світі, усе ж таки саме англійки ототожнюють себе із Бріджит, образ якої можна вважати прототиповим у сучасній англійській літературі. За словами С. Янг, ««Бріджит Джонс» – книга, що вивернула навиворіт так звані жіночі слабкості, цілому поколінню успішно замінила психотерапевтів» [3]. Феномен сучасності Бріджит досліджено у працях таких науковців, як І. Морозова, Д. Мілер, М. Нільсен, С. Феріс. Віддаємо належне їхньому вагомому внеску у вирішення цієї проблеми та зазначимо, що у відомих автору цієї роботи дослідженнях не достало висвітлення залучення прецедентних феноменів у тексті роману для наближення персонажа Бріджит до сучасної англійки.

Отже, **актуальність** роботи вбачаємо в лінгвогносеологічній необхідності заповнити цю прогалину, а також у практичній потребі визначення функціональної ролі прецедентних назв у художньому тексті.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження слугує художній наратив роману Х. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». Предметом – прецедентні феномени, ужиті в тексті роману.

Метою дослідження є виокремлення прецедентних феноменів, ужитих у тексті роману Х. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», визначення їхньої відносної релевантності для досягнення ефекту сьогодення твору.

Поставлена мета мотивує конкретні завдання проведеного дослідження, головними з яких є конкретизація поняття «прецедентний феномен», висвітлення основних типів прецедентних назв, використаних у романі, визначення їхньої відносної частотності вживання.

Робота виконана в річищі антропоцентричної парадигми із залученням загальнонаукових методів індукції та дедукції, а також методів лінгвістичного спостереження, контекстно-інтерпретаційного, дескриптивного, квантитативно-квалітативного підходів.

Фактичний матеріал дослідження представлено 167 назвами прецедентних феноменів, дібраних методом суцільної вибірки з тесту роману.

Виклад основного матеріалу. Роман Х. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» – художній твір,

в основі якого – жіночий переказ життєвих подій героїні. Попри те, що написання щоденника є кращою основою для складання сюжету, Бріджит є свідком, а не автором-творцем у власній історії. Розглянемо, що ж робить роман таким близьким для сприйняття сучасним англійським читачем. Які саме реалії повсякденного життя впливають на підсвідомий вибір сучасної жінки? На це запитання частково відповідає сама героїня роману, коли вона аналізує свої перспективи стосовно своїх романтичних стосунків. Бріджит заявляє:

“Wise people will say Daniel should like me just as I am, but I am a child of Cosmopolitan culture, have been traumatized by supermodels and too many quizzes and know that neither my personality nor my body is up to it if left to its own devices” [4, с. 59].

«[Люди] скажуть, що я маю Данієлю сподобатися такою, якою я є, але я дитина культури журналу «Космополітен», зазнала впливу супермоделей та занадто багатьох вікторин, знаю, що ані моя особистість, ані моє тіло не дотягують до належного рівня, якщо їх не удосконалювати» (наш переклад – І. Р.).

Уже в наведеному прикладі бачимо прецедентну назву **Cosmopolitan**, яка свідчить про те, що світ Бріджит Джонс моделюється усталеними уявленнями, що нав'язують модні журнали.

Поняття **прецедентності** тісно пов'язано з теорією інтертекстуальності, яка інтерпретується за Д. Мілером як наявність у тексті фрагментів ранішніх текстів. Тут ідеться про давні запозичення, переробку знайомих тем, залучення елементів відомих сюжетів, явні та приховані цитати [6].

Ми вважаємо, що **прецедентні феномени** є базовими елементами когнітивної бази певного етносу, які являють собою сукупність знань та уявлень носіїв даної мови. У своєму дослідженні поділяємо позицію Ю. Караулова, який визначає прецедентні феномени як реалії, значущі в пізнавальному й емоційному відношеннях для тієї чи іншої особистості [1, с. 216]. Інакше кажучи, прецедентні феномени – це добре відомі широкому загалу факти, апеляція до яких активізує у свідомості людей певні когнітивні зв'язки. Крім того, зазначимо, що прецедентні феномени функціонують як імплікатури, які полегшують читачеві робити свої умовиводи, базуючись на запропонованих автором фактах. За словами І. Морозової, «імплікативність спілкування випливає із природи людського мислення, основу якого становить дедукція» [2, с. 136].

Отже, читач свідомо, але підсвідомо, виокремлює з тексту роману знайомі йому назви творів,

прізвища людей, прислів'я тощо, використовує їх як маркери, віхи для побудови своїх умовиводів.

Перший прецедентний феномен, що впадає в око, – це паралель між романом Дж. Остен «Гордість і упередження» і романом Х. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». Сама авторка «Щоденника» визнавала, що «вкрала» сюжет у попередниці. Що ж саме «безсоромно вкрала» Хелен Філдінг? Більшість читачів, мабуть, не визнають, що початкові сцени обох романів чимось схожі, як і рамки сюжетів. Героїні та герої знайомляться на своєрідній «вечірці». Герої поводяться грубо і здаються героїням занадто пихатими. Отже, дівчини відчувають образу і мають упередження щодо героїв. Згідно із сюжетами, романтичні стосунки закоханих порушуються кількома перешкодами, які доводиться долати головним героям; серед них гордість і упередження. Х. Філдінг не робить із цього факту таємниці: у тексті твору Бріджит у своїх роздумах сама звертається до роману Дж. Остин. Те ж саме стосується головних героїв.

Найбільш вражаюча схожість між романами, безумовно, – це персонаж *Дарсі*, що функціонує в романі як прецедентне прізвище. Звичайно, у Х. Філдінг його ім'я інше, але незалежно від того, називатиметься він Фріцвільямом чи Марком, він стриманий, заможний і справжній джентльмен. Обидві дівчини, Елізабет і Бріджит, шукають «правильних» чоловіків. Герої, за якими вони упадають, завжди темні, високі, трохи старші, успішні, безсумнівно, тліють від непробудженої пристрасті. Оскільки Бріджит перебуває під впливом засобів масової інформації, вона не пропустила фільму «Гордість і упередження». Вона полюбляє цю романтичну історію і порівнює Фріцвільяма Дарсі з Марком. Для неї містер Дарсі кращий, ніж Марк Дарсі, з огляду на його привабливість, але коли справа доходить до його поведінки, вона вважає, що Марк більш чемний [4, с. 247]. В обох літературних творах у кохання героїв втручаються підлі чоловічі персонажі, які брешуть про Дарсі – Деніел Клівер у «Щоденнику Бріджит Джонс» та Вікхем у «Гордості й упередженні». Обом Дарсі набридлі лицемірні жінки навколо них, будь то худа та приваблива колега Марка Наташа чи сестра Бінглі. Попри те, що обидві жінки виглядають краще, ніж героїні, герої Дарсі не закохуються в конвенційних жінок, роблять казку про Попелюшку реальністю для героїнь:

“Bridget, all the other girls are so lacquered over. I don't know anyone else who would fasten a bunny tail to their pants <...>” [4, с. 237].

«Бріджит, усі інші дівчата так лаковані. Я не знаю нікого іншого, хто закріпив би на себе хвіст кролика!» (наш переклад).

Проте, попри схожість сюжетів, «Щоденник» сприймається читачем як сповідь сучасної англійки. Такий ефект досягається в романі завдяки великій кількості апелювань до інших сучасних літературних видань, до імен відомих політичних діячів та історичних особистостей, сучасних реалій, знайомих пересічному англійцю.

У процесі аналізу всі зафіксовані в тексті «Щоденника» прецедентні феномени класифіковано згідно з їхньою змістовою приналежністю до певної семантичної групи. Такий розподіл уможливив виокремлення таких видів асоціативних зв'язків:

1. Загальнокультурні реалії:

а) Біблія (цитовання);

б) культурно-політичні події;

в) художні твори неанглійського походження.

2. Англійські культурні реалії:

а) культурно-політичні події;

б) селебріті (знаменитості);

в) прислів'я і приказки;

г) художні твори англійського походження.

Приклади виокремлених типів прецедентних феноменів:

1 (а). *“Mum had been to church and suddenly realized in a **St Paul-on-road-to-Damascus-type blinding flash that the vicar is gay**”* (алюзія на Святого Павла).

1 (б). 1) *“You look like something out of **Chairman Mao**”* [4, с. 70] (лідер китайської комуністичної партії, який незмінно ходив у сірому з ніг до голови);

2) *“They can be very corrupt, you know, the Portuguese authorities. It's all bribery and baksheesh like **Winnie Mandela**”* [4, с. 142]. (Вінні Мандела – дружина Нельсона Мандели, південноафриканський політичний діяч, яка обіймала кілька урядових посад і очолювала Жіночу лігу в Африканському національному конгресі).

1 (в). *“I will not get upset over men, but instead be poised and cool **ice-queen**”* [4, с. 7] (алюзія на Снігову королеву з казки Г. Андерсена).

2 (б). ***Susan Faludi, Martin Amis, Barbara Cartland, Nick Hornby*** тощо.

1. *“Apparently there is a **Martin Amis** character who is so crazily addicted that he starts wanting a cigarette even when he's smoking one”* [4, с. 25] (відомий англійський письменник).

2. *“Rang Jamie again and got 20 seconds of **Bruce Springsteen** and then Jamie growling, “Baby, I was*

born to run out of time on the answerphone”” [4, с. 29] (Брюс Спрінгстін – американський співак і автор пісень, відомий своєю музикою, поетичної лірикою й американської сентиментальністю).

2 (в). ““I feel like the **grasshopper** who sang all summer”, she (the second she sensed I was losing interest in the breakdown) revealed” [4, с. 41] (алюзія на коника, який байдикував усе літо).

2 (г). “**Backlash**”, “**Women Who Love Too Much**”, “**Clueless**”, “**Royal Wedding**” тощо.

“It’s like being called **Heathcliff** and insisting on spending the entire evening in the garden, shouting “**Cathy**” and banging your head against a tree” [4, с. 12] (романтичний герой із роману Е. Бронте «Грозовий перевал»).

Порівняльний аналіз використання в романі різних видів прецедентних феноменів виявив закономірності в їх уживанні. Зроблено спостереження, що прецедентні феномени в тексті роману чисельно представлені так.

Сучасні англійські культурні реалії репрезентовано максимальною кількістю прецедентних найменувань – 72% від загального корпусу прецедентних феноменів. Найбільш репрезентованою групою виступають прецедентні прізвища **селебріті** (свідомі спортсмени, актори, письменники) – 53% усіх слововживань. На відміну від англійських, група **загальнокультурних** реалій становить приблизно 28% прецедентних слововживань. Серед інших виокремлені зазначимо

приказки і прислів’я, проте вони кількісно не перевищують 14% від решти прецедентних слововживань.

Висновки і пропозиції. Отже, як свідчать кількісні дані про вживання прецедентних феноменів у «Щоденнику», саме сучасні англійські реалії мають пріоритетне значення для відтворення атмосфери сьогодення в романі. Знайомі із засобів масової інформації прізвища відомих особистостей, прислів’я, відомі з дитинства, спогади про загальнокультурні події, цитування Біблії як головного прецедентного тексту сприяють довірі сучасної англійки. У романі вона впізнає своє оточення, саму себе, як у дзеркалі, бачить у Бріджит.

Можна зробити висновок, що функціонування прецедентних феноменів у тексті художнього твору є кодом, який легко впізнається представниками даного лінгвокультурного суспільства. Його використання уможливорює не тільки збагачення, ускладнення задуму письменника, але і створення вертикального контексту, наближення сучасної жінки-читачки до героїні роману. Цей асоціативний зв’язок підсвідомо створює відчуття реальності подій і в темпоральному сенсі сьогоденності.

Отже, прецедентні феномени функціонують у тексті «Щоденника» для створення вторинної віртуальної реальності, яка накладається на когнітивний досвід читача, створює ефект його цілковитого занурення в сучасність, з упізнанням щоденного оточення сучасної англійки.

Список літератури:

1. Караулов Ю. Русский язык и языковая личность. Москва, 1987. 264 с.
2. Морозова И. Что Вы хотите мне этим сказать? Импликация и имплицатура в зеркале речевого общения. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 3 (352). С. 132–138.
3. Ferriss S., Young M. Chick Lit: The New Woman’s Fiction. New York : Routledge, 2006. 265 p.
4. Fielding H. Bridget Jones Diary. Pan Macmillan, 2014. 320 p.
5. Mabry A. R. About a Girl: Female Subjectivity and Sexuality in Contemporary “Chick” Culture. *Chick Lit: The New Woman’s Fictions* / Edited by Suzanne Ferriss, Mallory Young. New York : Routledge, 2006. P. 191–206.
6. Miller D. Intertextuality in Old Testament Research. *Currents in Biblical Research*. Missouri : SAGE Publication. 2010. Vol. 9, 3. P. 283–309.
7. Nilson M. Chick lit. Från glamour till vardagsrealism. Lund : BTJ Förlag / BTJ Sverige AB, 2008.

Repushevska I. I. FUNCTIONAL ROLE OF PRECEDENT PHENOMENA IN H. FIELDING’S NOVEL “THE DIARY OF BRIDGET JONES”

The presented article looks at the problem of use of precedent phenomena in H. Fielding’s novel “The Diary of Bridget Jones. The urgency of the research undertaken follows from the growing popularity of feminine literature with various types of readers and general democratisation of modern society. The study is focused on “The Diary” since a lot of English women identify themselves with Bridget, whose image can be considered a prototype in modern English literature. The objective of the given work is to highlight the precedent phenomena used in the text of H. Fielding’s novel “The Diary of Bridget Jones” and to determine their relative significance in creating the effect of today’s atmosphere of reality in the literary work .

Precedent phenomena are treated in the paper as the essential elements of the cognitive basis of a particular ethnic group. which represent a set of knowledge and ideas of native speakers of the language. In the process

of work the author gives her own interpretation of the concept “precedent phenomenon”, singles out the main types of precedent names used in the novel and determines their relative frequency.

The author argues that precedent phenomena function in the literary text as certain implicatures that make it easier for the reader to draw his /her own conclusions based on the facts manifested by the author. There is also suggested an original classification of the precedent phenomena turned to in “The Diary”. A conclusion is made that precedent phenomena function in the text of the given novel as a certain code that is easily recognized by the representatives of the given language and cultural society. Their use makes it possible not only to illustrate the writer’s idea better, but also to create a vertical context and bring a modern female reader closer to the heroine of the novel.

Key words: *precedent phenomenon, feminine literature, cultural realia, intertextuality, vertical context.*